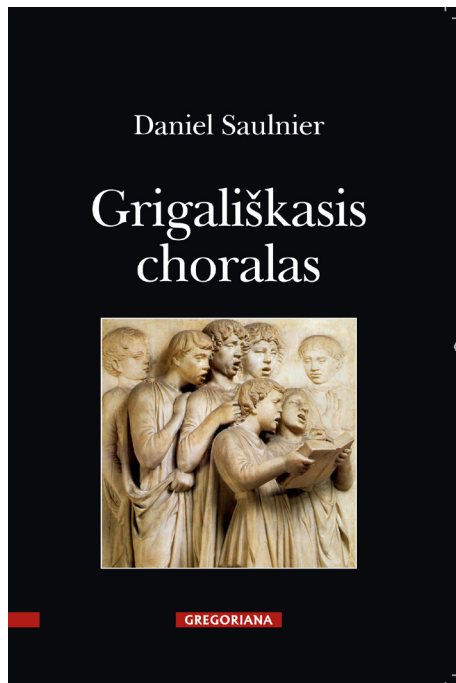

Daniel Saulnier. GRIGALIŠKASIS CHORALAS. Iš prancūzų kalbos vertė Aušra Grigaravičiūtė. Vilnius: Vilniaus šv. Kazimiero grigališkojo choralo studija, 2014, 136 p.

Turbūt neklystume manydami, kad grigališkasis choralas Lietuvoje suskambo prieš tūkstantmetį – jį galėjo giedoti pirmieji misionieriai, – nors ankstyviausių žinių apie tai mokslininkai randa tik XIV a. šaltiniuose¹. Neabejotina, kad XIV a. Lietuvoje jau veikusiose pranciškonų, dominikonų (nuo XV a. pradžios – ir benediktinų) vienuolynuose tai buvo įprastas liturginis giedojimas. „Muzika, tarp laisvųjų menų kilniausias menas, apima *cantus planus*, arba *cantus aequalis*, ir *cantus fractus*, arba *cantus inaequalis*. Pirmasis yra toks, kurio žodžiai lygiai giedami ir nedalijami nustatyto ilgumo dalimis ir laiko tarpais, bet kada pagal norą giedodamas trumpiau ar ilgiau žodžius gali tęsti. <...> Pirmiausia reikia

pakalbėti apie *cantus planus*, kuris vadinamas dar choraliniu arba grigaliniu. Todėl, kad jame muzikos pradai lengviau išdėstomi ir išmokstami. <...> *Cantus choralis* reikalingas ir naudojamas kasdien, tiek katedrų, tiek vienuolynų bažnyčiose, Dievo šlovei apgiedoti“, – vadovėlio „*Ars et praxis musica*“² pratarinėje rašė Žygmantas Liaukšminas, XVII a. II pusėje pasirūpinęs drauge su šia teorine knygele išleisti ir du praktikumais skirtus giesmynus (*Graduale*, *Antiphonale ad psalmos*). Šis jėzuitas mokslininkas nė neabejojo, kad geriausia medžiaga mokantis muzikos rašto bei giedojimo yra bažnytinė monodija – Liaukšmino knygoje ji užfiksuota taja paprasta kvadratine notacija (rombais), kuria nuo XVI a. pradžios Europoje buvo spausdinamos vienbalsės melodijos.

XIX–XX a. sandūroje Lietuvoje grigališkojo choralo padėtis buvo jau kitokia: nors ir laikytas pagrindine liturginės muzikos rūšimi, apeigose (ypač šv. Mišiose)

1 Vilimas, J. *Grigališkojo choralo tradicijos bruožai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. XV–XVIII amžių atodangos ir rekonstrukcijos bandymas*: daktaro disertacija. Vilnius, 2012. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120710_120539-61599/DS.005.0.01.ETD

2 Liaukšminas, Ž.; Jurkštas, V. *Ars et praxis musica*. Vilnius: Vaga, 1977. Leidinys (be muzikos pavyzdžių) priimamas ir internete: http://www.epaveldas.lt/recordText/LNB/C1B0002959269/Z.Liaukšminas_Rinkiniai_ras-tai_Opera_selecta.pdf?exId=317148&seqNr=5

jis buvo užgožtas daugiabalsių kompozicijų: „<...> apie bažnytinį choralą niekas nesvajėjo ir supratimo neturėjo. Toksai tat buvo bažnytinės muzikos būvis Žemaičių diecezoje pradedant J. N. [Naujaliui] darbuotis.“³ XIX a. Europoje kilęs cecilietiškas judėjimas, seniausių grigališkojo choralo rankraščių tyrinėjimai, Šventosios Apeigų kongregacijos nurodymai dėl bažnytinės muzikos⁴, galiausiai – 1903 m. paskelbtas įsakymas pop. Pijaus X *motu proprio* skatino visų šalių katalikų vyskopus susirūpinti giedojimo padėtimi bažnyčiose ir vienuolijose. Vargonininkai ir žymiausi XX a. pradžios lietuviškos bažnytinės muzikos kūrėjai – Juozas Naujalis, Česlovas Sasnauskas, kun. Teodoras Brazys – grigališkojo choralo mokėsi žymiose to meto mokyklose, siekė jį atgaivinti ir skleisti ten, kur teko darbuotis (Kaune, Vilniuje, Petrapilyje), o jų veikla ir publikacijos didžiausios įtakos turėjo tarpukario Lietuvos bažnytinės muzikos raidai⁵.

To meto svarbiausia publikacija – Teodoro Brazio 1926 m. išleista „Choralo mokykla. Tradiciniam gregorijoniškam giedojimui išmokyti vadovėlis, skiriamas dvasininkų seminarijų ir vargonininkų mokyklų auklėtiniams“⁶. Įvade nurodęs, kad stengėsi trumpai išdėstyti tikrai būtinai reikalingus pagrindinius dalykus, daugiau dėmesio kreipdamas į ritmiką, „kuri yra tartum choralo siela“, ir pateikdamas praktinių užduočių, idant „choralo mokinys išmokyti natas balsu skaityti“, kun. Brazys vadovėlį sudarė iš 11 dalių, pradedamas natų rašyba ir tonais (aštuonių dermių sistema), o baigdamas giedojimo patarimais bei pratimais. Greta choralo ritmikos klausimų daugiausia dėmesio skirta kasdienei liturgijai – psalmodijai, šv. Mišių giedojimams, liturginėms valandoms (Mišparams ir kompletams, Aušrinei). „Choralo mokykla“ yra pavyzdinis choralo pradžiamokslis, sudarytas iš mažų numeruotų paragrafų – aiškių teiginių, patarimų, klaidingos ir teisingos interpretacijos iliustracijų, pavyzdžių ir pratimų; neatsakytų klausimų, dvejonių, mokslinių debatų jame nerasime. Autorius neužmiršo ir dvasios: „96 §. <...> reikia, kad su anais grynai muzikiniais veiksniais jungtųsi ir žmogaus siela. Choralo tikrame supratime ir ideališkame išpildyme turi dalyvauti tikinti širdis, jausmingas linksmumas, maldinga dvasia, dievota siela ir tvirtas noras veikti didesnei Dievo garbei.“⁷ Geresnio praktinio vadovėlio už Brazio „Choralo mokyklą“ neturime iki šiol, o pasiklausius, kaip šiandien katalikų bažnyčiose giedama, tenka pripažinti, kad ir jo pamokos dar neišmoktos, kaip antai atliekant psalmes: „94 §. Ritmiška klaida daroma skubiai recituojant dominante, [o] priėjus prie kadencės tęsiant. Čia reikalinga ritmiška lygsvara“⁸ ir panašiai. O apie savo – kuo

3 Žilevičius, J. Juozas Naujalis 55 met. sukakus. *Muzikos menas*. 1924. 4: 4.

4 Žr. Kalavinskaitė, D. Katalikų Bažnyčios dokumentai. *Bažnytinė muzika. Enciklopedinis žinynas*. Sud. J. Vilimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2011: 196–198.

5 Išsamiai XX a. I pusės lietuviškosios grigalistikos apžvalgą yra pateikęs Jonas Vilimas (Lietuviškosios grigalistikos pradžia. *Menotyra*. 2011. 18(3): 227–242).

6 Brazys, T. *Choralo mokykla*. Kaunas, 1926.

7 Ten pat: 33.

8 Ten pat: 32.

gi ne mūsų? – meto bažnytinę muziką Brazys rašė (151 §): „Kiekvienas, pažįstas Ordinarium Missæ gražias melodijas, turi nuliūsti atsiminę tai, kas jų vietoje šiais laikais bažnyčiose dažnai vartojama, ir kaip niekingi esti giedojimai, kurie chorą iš jam priderančios vietos išstūmė. Nerasime kitų kompozicijų, kurios viršytų šių senų seniausių melodijų liturginę bei muzikinę vertę. Be to, jos yra taip [pa]prastos ir lengvos giedoti!“⁹

Po okupacijos ir ateistinės diktatūros 50-mečio Lietuvai atgavus nepriklausomybę, XX a. pabaigoje susiklostė vėl visiškai naujos grigališkojo choralo, o ir apskritai bažnytinės muzikos gyvavimo aplinkybės: viena vertus, atsivėrė neribotos galimybės gilintis į šią sritį, didmiesčių bažnyčiose ėmė burtis grigališkojo choralo entuziastų grupės, kita vertus, tuo metu net bažnyčios muzik(ant)ams šis giedojimas ir jo kvadratinė notacija buvo neįprasti, beveik nepažįstami, egzotiški. Turbūt dėl to kompozitoriaus ir vargonininko Alvido Remesos 1995 m. išleistame vadovėlyje „Grigališko choralo pagrindai“¹⁰ pasitaikė klaidų, netikslumų, pasenusių, abejotinų ar mokslo šaltiniais nepagrįstų teiginių¹¹. Brazio „Choralo mokyklą“ laikydamas per sudėtinga net muzikui profesionalui (išugdytam sovietmečiu), Remesa siekė parengti visiems, pradedant ikimokyklinukais, „prieinamą, lengvai suprantamą, paprastą ir aiškų“ choralo pagrindų vadovėlį¹² – tam jis šį senovinį giedojimą įtraukė į skaitmeninę diatoninės gamos nuo C sistemą ir jo garsus išreiškė skaitmenimis (*do* = 1, *mi* = 3 ir t. t.). Nors kai kurie skirsniai – pavyzdžiui, apie paprastą ir sudėtinį ritmą, bangavimą – bei literatūros sąrašas rodo Remesą domėjusį ir naujausiais choralo tyrimais, vis dėlto jo „Grigališko choralo pagrindų“ sandara ir didžioji dalis teksto pagrįsta Brazio 1926 m. vadovėlio medžiaga.

Ir štai 2014 m. Lietuvoje pasirodė dar viena panašios apimties knygelė, pasak anotacijos, glaustas vadovėlis – prancūzo benediktino Danielio Saulnier'o „Grigališkasis choralas“. Jis lakoniškas tarsi konspektas, koncentruojantis ilgamečius ne vieno žmogaus kasdienio giedojimo ir mokslinio tyrinėjimo rezultatus, tačiau dėl lakaus ir sklendaus teksto atrodo lengvas skaityti. Vienuoliška šio vadovėlio kilmė justai nuo pirmųjų Pratarmės lietuviškajam leidimui žodžių: pasak Palendrių šv. Benedikto vienuolyno choro vadovo tėvo Gregory Casprini, grigališkasis choralas – tai „giesmės, skleidžiančios sielos ramybę“, tai malda, kurios prigimtinė aplinka yra šv. Mišios ir *Opus Dei* (šv. Benediktas taip vadino Valandų liturgiją)¹³.

9 Ten pat: 61.

10 Remesa, A. *Grigališko choralo pagrindai*. Klaipėda, 1995. 120 p.

11 Pvz., neteisingas *quilisma* (p. 27) apibūdinimas ir tonikos (tiksliau būtų *finalis*; p. 29) apibrėžimas; pasenęs teiginys, kad choralo giedojimai pagrįsti aštuoniais modusais (p. 29), abejotinos dermių „dvasinės“ charakteristikos (p. 33–37; dar Brazys patarė jų nesureikšminti), nežinia iš kur paimti „sudėtiniai psalmių tonai“ (p. 60–61).

12 Remesa 1995: 7–8.

13 Pratarmė, deja, primena ir kitą, tik šiam laikui būdingą dalyką – dauguma „aukštojo išsilavinimo“ žmonių nemoka lotynų kalbos, jos negirdi nė liturgijoje. Tad lotyniška monodija, kaip ir XIX a. lietuvių kalba giedamos tradicinės kantiškos, yra egzotika šiuolaikinio kataliko ausims.

Liturgija kaip vienuolinio gyvenimo centras (ir choralo skambėjimo erdvė) ir nuostata, kad choralas pirmiausia yra per amžius gludintas maldos giedojimo veiksmas – *actio canendi*, kurio tėkmę ir polėkį tik menkai pavyko užfiksuoti per notaciją¹⁴, lemia ir šios knygelės sandarą, ir stilių. Pradėjęs trumpa choralo ir liturgijos raida (I–II skyriai), Saulnier'as didžiausią dėmesį skyrė psalmių giedojimui kaip seniausiai muzikinei maldos išraiškai, kurioje formavosi dermės, ir apskritai Valandų liturgijai, nes tai kasdienė vienuolių tarnystė (III–IV), kintamoms Mišių giesmėms (V), paskui „Kitoms giesmėms“ – Mišių ordinariui bei himnams (VI), vadovėlių užbaigdamas trumpa rankraščių ir notacijos istorija (VII). Saulnier'as, kaip benediktiniškosios mokyklos atstovas (drauge su kitais autoriais, kurių tyrimais jis naudojasi), iš tiesų priklauso tai grigalistikos kryptčiai, kuri, Jono Vilimo žodžiais, yra pagrįsta choralo nuosmukio vėlyvaisiais viduramžiais paradigma ir per daugybę seniausių šaltinių siekia atrasti autentišką, pirminį choralo šaltinį (pasak Saulnier'o (p. 25), „sklaidos archetipą“), drauge tirdama įvairius šio fenomeno interpretacijos ir estetikos aspektus¹⁵. Todėl „Grigališkajame chorale“ žanrai pristatomi nuo ankstyviausių, kur galima apčiuopti pirmines dermes, branduolį, pradą, iki vėlyviausių, išplėtotų; negana to, kiekvienas žanras parodytas kaip kintantis, išlikęs senesniais ir naujesniais pavidalais. Tarsi patyręs biologas vestų mus mėgėjus į pievą, kur skraido drugeliai, šmirinėja driežai, ir kviestų pamatyti jų grožį, trumpam vieną kitą pagaudamas, bet tuoj pat paleisdamas vėl gyventi, – tai visai kas kita, nei pavyzdinė sustingusių drugelių ar driežų kolekcija muziejuje, kur kiekvieną pavidalą galime ilgai apžiūrinėti, tačiau nebejudantį, nebesusietą su natūralia jo gyvenimo aplinka. Žodinė tradicija, giedojimas iš atminties yra prigimtinė choralo būties terpė, o notacija (ypač ant linijų) – tai tik bandymas giesmę užfiksuoti, bet ne jos pamatas, ir „išreiškia ne pačią muziką, bet jos teoriją“ (p. 131). Šia nuostata Saulnier'o vadovėlis iš esmės skiriasi nuo tų, kurie choralo mokymą pradeda nuo notacijos ir oktoecho sistemos (pvz., Brazys).

Ką gi konkrečiai galima sužinoti / išmokti iš teksto, tartum apčiuopiamo, bet lakaus lyg pro pirštus byrantis smėlis? Pirmiausia teks priimti, kad šis gidas daugelyje įdomių nepažįstamų vietų paliks mus klaidžioti vienus – ir ilgiau, nei tikėjomės. Įveikus pradinį susierzinimą, kai reiškinio, termino ar pavyzdžio negali greitai suprasti, nes vadovas netiksliai ar neišsamiai paaiškino, ekskursija po choralą gali tapti žavi ir daug turiningesnė – teks atsiversti žodynus (Muzikos enciklopedijoje¹⁶ dalies terminų neraskime), grigališkojo giedojimo knygas (retas kuris jas turi), Brazio ar panašų choralo pradžiamokslį, bet visa tai gelbės tik iš dalies. Kas XVI a. pabaigoje suniokojo choralą, jei Palestrina dėl to nekaltas (p. 21 išn.)? Kokius ankstyvųjų neumų užrašymo dėsnius perprato t. Eugène'as Cardine (p. 23)? Kur yra tradicinė

14 Aristokseno žodžiais, „Notacija ne tik nėra harmonijos mokslo tikslas ir baigtis, ji net nėra jos dalis“ (p. 119).

15 Vilimas 2012: 25, 76.

16 *Muzikos enciklopedija*, t. I–III. Vilnius: LMTA, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, 2003, 2007.

jubilacijos vieta (p. 43) – gal parodyta 10 pavyzdys? Kaip iš tiesų atrodo „pusiau archajinės dermės“ (p. 53)? Puikioje analizėje, atskleidžiančioje giesmių klasifikavimo pagal oktoechą netikslumus (p. 56–57), norėtusi aiškesnių apibrėžimų, kas ir kokie yra „derminiai tipai“ ir „derminiai atitikmenys“, o vėliau (p. 67) – ir „melodiniai tipai“¹⁷. Ką iliustruoja pavyzdys be numerio (su žodžiais iš tekste neminėtos XLI psalmės; p. 65) – ar ne senąjį Benevento giedojimą? Kas yra centonai ir ar knygoje duota kokia nors „pasigėrėtinos pusiausvyros ir tobulos struktūros“ senųjų švenčių antifona (p. 66–67)? Ar pavyzdys be numerio (p. 101) yra *Gloria XIII* ar *Gloria XI* fragmentas? (Atsivertus Kyrialą paaiškės, kad *Gloria XIII*. Knygą maketuojant kai kur reikėjo pavyzdžius labiau susieti su tekstu.) Kaip atrodo tas „labai paprastas psalmės tonas“, pagal kurio melodiją giedama vidurinė *Agnus Dei XII* invokacija, ir kuo trys *Agnus Dei* melodijos (III, V ir VI) išskirtinės, kad vadinamos tikrais muzikos šedevrais (p. 108)? Tai tik dalis šio „vadovėlio“ užmenamų mįslių – jų atsakymai slypi kitose knygose, bet kyla ir pageidavimų leidėjams: gal jie imtųsi parengti (kelis kartus storesnį) „Grigališkojo choralo“ papildymų ir paaiškinimų tomą?

Kai kuriuos klausimus išsiaiškinti padėjo angliškas šios Saulnier'o knygos vertimas, prieinamas internete¹⁸. Mat vertėjai į lietuvių kalbą ir redaktorei – kiekvienai savaip – nebuvo lengva šį netipiską vadovėlį padaryti kuo labiau suprantamą. Pavyzdžiui, kilo keblumų dėl terminijos, kuri, pasak šią knygą redagavusios Živilės Stonytės, Lietuvoje dar iki galo nesusiklosčiusi ir labiausiai lemiama „visagalės žodinės tradicijos“ (p. 7). Ar prigis Lietuvoje iki šiol nevartoti, nors kitose šalyse jau šimtmetį gyvuojantys, žodžiai „kantiliacija“, „kantiliavimas“ (p. 32 ir kt.)? Psalmidiją ir jai artimą giedojimą esame įpratę vadinti tiesiog recitavimu, t. y. muzikine deklamacija, nors bažnytinėse (kaip antai Valandų liturgijos) knygose „recitavimas“ paprastai reiškia lygų skaitymą balsu, arba giedojimą vienu tonu. Ar mažam „sufleriui“ pavadinti mums reikalingas žodis *guidon* (pranc. kryptukas, vairas), šioje knygelėje į lietuvių kalbą išverstas kaip „gvidonas“ (p. 17) ir „gidonas“ (p. 127; čia galiausiai jis ir apibrėžtas¹⁹), kai Brazys tą patį ženkluką vadino *custos* (lot. sargas), o Remesa – *guide* (pranc. gidas, patarėjas, vadovas). Biblinės ir evangelinės giesmės, kurios liturginėse lotyniškose knygose vadinamos (vns.) *canticum*, angliškai – *canticle*, o lietuviškai iki šiol – tiesiog giesmė, šioje knygelėje tapo „kantika“ (vns. įn.; p. 31 ir toliau). Kyla klausimas, kodėl ne „kantiku“, nes dauguma lotyniškų daiktavardžių su galūne *-um* lietuvių kalboje yra vyriškosios giminės (pvz., *testamentum*, *monstrum*, *tabernaculum* – testamentas, monstras,

17 „Melodinis tipas“ apibrėžtas tik p. 75: tai melodija, kurią galima pritaikyti skirtingiems tekstams.

18 Žr. http://media.musicasacra.com/books/gregorian_chant_guide_saulnier.pdf

Angliškojo leidimo recenziją savo mėnraštyje „Laudetur“ yra paskelbęs Farnboro (Farnborough) benediktinai (šv. Mykolo abatija, Anglija), žr. http://www.theabbeyshop.com/product_info.php?products_id=303

19 „Gidonas yra ženklas linijos pabaigoje, nurodantis tolesnės eilutės pirmos natos aukštį“. „Grigališkojo choralo“ vertėjai į anglų kalbą analogiškose vietose parašė *cursus* (lot. kelias, linkmė) ir *custos*.

tabernakulis ar tabernakulas). Tris archajines dermes, prancūzų poetiškai pavadintas *cordes-mères*, angliškai išverstas *mother-modes*, lietuvių leidėjai įvardijo kaip „pagrindines stygas“ (p. 50–52)²⁰, nors galima būtų pasirinkti ir žemiškesnį terminą „motininės (ar pirminės, ar pagrindinės) dermės“.

Knygelėje esama kelių rimtesnių neaiškumų, reikalingų korekcijos ar išaiškinimo. Štai „skaitymo – giedojimo – maldos“ schemą iliustruojančioje liturgijos lentelėje (p. 33) greta visiems įprastos, Vatikano II susirinkimo nutarimu modifikuotos šv. Mišių sandaros pateiktos liturginės valandos, kurių sandara neatitinka 1970 m. reformuotos Valandų liturgijos: pagal naująją tvarką mažosiose valandose po skaitinuko su eilute (*versiculum*) yra tik malda ir užbaiga, o Vakarinėje ir Rytmetinėje prieš evangelinę giesmę (*canticum*) nėra nei himno, nes jis perkeltas į pradžią, nei eilutės. Tą eilutę Saulnier'as plačiai aptaria ir vėliau (p. 63–64) kaip Vakarinės, Rytmetinės ir Vigilijos dalį, nors atnaujinus Valandų liturgiją ją randame tik Skaitinių valandoje po psalmių ir Dieninėje po skaitinėlio. Bėlieka tik spėlioti, kodėl autorius kaip savaime suprantamą pateikia vien senąją Valandų liturgijos tvarką – galbūt Solesmes vienuoliai tiesiog tęsia savą ilgametę *officium divinum* tradiciją? Klaida padaryta pristatant tris skirtingus pentatoninio garsaeilio užrašymo būdus (p. 58): schemos apatinėje eilutėje vietoj B turėtų būti H – skirtingai nei kai kurios kitos tautos, lietuviai natą *si* žymi raide H. Painokai išverstas ir šios schemos aprašymas (p. 59): žvaigždute pažymėta labili natelė, priklausomai nuo situacijos, „juda aukštyn arba žemyn mažosios tercijos intervalu“, kai aiškiau būtų „juda į viršutinį ar apatinį (ją supančios) mažosios tercijos garsą“²¹. Dar viena turbūt vertimo klaidelė padaryta nurodant Valandų liturgijos muzikinių formų kilmę (p. 63): eilutė yra kilusi iš psalmodijos be atliepo (o ne atvirkščiai), o trumpasis bei ilgasis responsorijai ir antifona su psalmės tonu – iš responsorinės psalmodijos²².

Norėčiau pasidžiaugti ir keliais Saulnier'o „Grigališkajame chorale“ rasta is perlais. Jau beveik du šimtmečius benediktinų tęsiami choralo tyrinėjimai kažkada prasidėjo čiurlioniškai didingu jų vienuolinio gyvenimo Prancūzijoje atkūrėjo, pirmojo Solesmes abato Prospero Guéranger'o užmoju, tobulai išreiškiančiu vienuolinio gyvenimo idealą, tinkančiu būti ir šio gido po choralo istoriją *motto*: „Kaip tik įmanydamas ieškau ir siekiu pažinti tai, ką Bažnyčia mąstė, veikė ir ką mylėjo per tikėjimo amžius.“ Šis vienuolis taip pat suformulavo paprastą ir universalią choralo interpretacijos nuostatą, kuri, pritaikyta bet kuriai šiandien Lietuvos bažnyčiose skambančiai muzikai, galėtų esmingai pagerinti jos būklę: „<...> išskyrus grynąją melodiją (melizmas), giesmė yra išmintingas, gerai kirčiuotas, gerai ištartas, gerai frazuojamas skaitymas“ (p. 22). Tik

20 Panašiai ir p. 39: lietuviškai – „pagrindinė styga“, o angliškai – tiesiog „pagrindinė nata“ (*principal note*). Nors p. 41 *corde architecturale* (pranc.) visai pagrįstai išversta kaip „atraminis garsas“.

21 Angliškame vertime (p. 52): “toward the top or toward the bottom of the minor third”.

22 Plg. angliškai (p. 57): “psalmody without refrain is the origin of the Versicle, while responsorial psalmody gave birth the Short Responsory, to the antiphon with psalm tone, and to the Great Responsory with its verse”.

suvoktas ir išgyventas choralo grožis galėjo knygos autoriui įkvėpti tokį lakų, amžinybę atveriantį melizmos apibrėžimą (p. 19), kurio nerastume jokioje šiuolaikinėje mokslo knygoje: „Melizma, arba *jubilus*, yra bežodė melodija, grynosios muzikos akimirka, išsiskleidžianti viename skiemenyje...“

Danielio Saulnier'o „Grigališkąjį choralą“ laikyčiau aukštesniosiomis studijomis tiems, kurie jau baigė Brazio „Choralo mokyklą“.

Pabaigai – šiek tiek žinių apie recenzuojamos knygelės autorių. Su grigališkuoju choralu jis susipažino 1980-aisiais, įstojęs į Solesmes benediktinų vienuolyną²³, kur choralo giedojimas yra kasdienė liturginė vienuolių tarnystė, o moksliniai choralo tyrinėjimai vyksta nuo XIX a. vidurio. Saulnier'as yra parašęs knygų²⁴, sudaręs straipsnių rinkinių²⁵. 2005 m. Paryžiuje jis apgynė daktaro disertaciją²⁶, 2005–2010 dėstė Popiežiškajame bažnytinės muzikos institute (*Pontificio Istituto di Musica Sacra*) Romoje. Šiuo metu dirba Fransua Rablė universitete (*Université François-Rabelais*, Tours). Solesmes benediktinų ir Vilniaus arkikatedros grigališkojo choralo grupės pažintis prasidėjo 1990 m., nuo 1992-ųjų lietuviai choristai ne kartą vyko mokytis giedoti į Solesmes vienuolyną. 2000 m. tėvas Saulnier'as buvo pakviestas skaityti kelias paskaitas Lietuvos muzikos akademijoje, 2007 ir 2008 m. kaip vyriausiasis mokytojas Pažaislyje vadovavo Grigališkojo choralo savaitėms, kelias dešimtis lietuvių mokė ir 2010 m. choralo savaitėje, vykusioje Solesmes vienuolyne. 2015 m. išvakarėse į lietuvių kalbą išverstas jo „Grigališkasis choralas“ gražiai pažymi lietuvių choralo giedotojų ir prancūzų Solesmes benediktinų bendravimo 25-metį.

Danutė Kalavinskaitė

23 Tėvas Daniel. Saulnier OSB. Grigališkasis choralas padeda atrasti gyvenimo prasmę. *Bernardinai.lt*, 2007 09 29. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-08-29-tevas-daniel-saulnier-osb-grigaliskasis-choralas-paded-a-trasti-gyvenimo-prasme/4343>

24 Populiariausios, išleistos prancūzų, anglų, italų, ispanų kalbomis: *Le Chant grégorien* (Centre Culturel de l'Ouest, 1996; Solesmes, 2003), *Les Modes grégoriens* (Solesmes: Abbaye Saint-Pierre, 1997).

25 *Requirentes modos musicos: Mélanges offerts à Dom Jean Claire* (Solesmes: Abbaye Saint-Pierre, 1995); *Études grégoriennes*, Vol. XXXVI. *Lingua mea calamus scribe: mélanges offerts à madame Marie-Noël Colette* (Solesmes: Froidfontaine, 2009).

26 *Des variantes musicales dans la tradition manuscrite des antiennes du répertoire romano-franc.* Žr. <http://palmus.free.fr/These/These-Titre.htm> Publikuota: *Études grégoriennes*, Vol. XXXVII (Solesmes, 2010).